

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Michaela Riedelová

**KONCENTRAČNÍ TÁBORY JAKO DŮSLEDEK NACISTICKÉ
IDEOLOGIE V NĚMECKU**

Olomouc 2012

Vedoucí práce: Mgr. David Hampl, Ph.D.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Koncentrační tábory jako důsledek nacistické ideologie v Německu vypracovala samostatně s použitím pramenů, které cituji a uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Olomouci dne 18. 6. 2012

Podpis autora

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Mgr. Davidu Hamplovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, cenné rady a připomínky, stejně jako za věnovaný čas a trpělivost v průběhu vzniku této práce. Poděkování samozřejmě patří i celé mé rodině za umožnění studia a podporu při něm.

OBSAH

ÚVOD	5
1 IDEOLOGIE NACIONALNÍHO SOCIALISMU	6
1.1 NACIONALNÍ SOCIALISMUS.....	6
1.2 ANTISEMITISMUS	7
1.3 RASISMUS	9
2 NACISTICKÉ NĚMECKO	11
2.1 TOTALITARISMUS	11
2.2 ADOLF HITLER.....	12
2.3 NACIONALNĚ SOCIALISTICKÁ DĚLNICKÁ STRANA NĚMECKA	14
2.4 ŘÍŠSKÉ INSTITUCE.....	17
2.4.1 Úderné oddíly – SA	17
2.4.2 Ochranné oddíly – SS	17
2.4.3 Hitlerova mládež.....	19
2.4.4 Tajná státní policie.....	19
2.5 PROPAGANDA.....	20
3 KONCENTRAČNÍ TÁBORY	22
3.1 HISTORIE	22
3.2 TYPOLOGIE.....	24
3.3 GHETTA	25
3.4 OSVĚTIM	26
3.4.1 Struktura tábora	27
3.4.1.1 Osvětim I	27
3.4.1.2 Osvětim II – Březinka.....	28
3.4.1.3 Osvětim III – Monovice	29
3.4.2 Vězňové.....	29
4 NORIMBERSKÝ PROCES	32
4.1 CHARAKTERISTIKA PROCESU	32
4.2 SLOŽENÍ SOUDU	33
4.3 OBŽALOVANÍ.....	33
4.4 ROZSUDKY	36
ZÁVĚR	37
SEZNAM ZKRATEK	38
PRAMENY A LITERATURA	39
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	43
ANOTACE	

ÚVOD

Cílem bakalářské práce je charakterizovat ideologii nacionálního socialismu v Německu a její souvislosti. Pozornost bude rovněž věnována koncentračním táborem, jež vedly ke genocidě evropských Židů a poválečnému procesu v Norimberku, který potrestal hlavní nacistické zločince.

Z hlediska struktury je bakalářská práce členěna do čtyř kapitol.

V první kapitole se budeme zabývat ideologií nacionálního socialismu. Kapitola se bude věnovat základním znakům a hlavním cílům nacistické ideologie. Součástí bude charakteristika antisemitismu od jeho vývoje až po diskriminaci židovských příslušníků a jejich internaci do ghatt. Poslední část kapitoly se bude zabývat vývojem rasistických ideologií, které byly zneužity k potřebám nacismu a jeho propagandy.

Druhá kapitola bude pojednávat o nacistickém Německu, které existovalo od 30. ledna 1933, kdy byl Adolf Hitler jmenován říšským kancléřem, do porážky Německa ve druhé světové válce v roce 1945. Zaměříme se na základní znaky totalitarismu, kterým se Německo v období vlády Adolfa Hitlera vyznačovalo. Nastíníme stručný životopis Adolfa Hitlera a budeme se zabývat vzestupem jediné politické strany Nacionálně socialistické dělnické strany Německa. Pozornost věnujeme i říšským institucím v podobě Úderných oddílů, Ochranných oddílů, Hitlerovy mládeže a Tajné státní policie. V poslední části kapitoly se seznámíme s nacistickou propagandou.

Třetí kapitola bude obsahovat informace o historii vzniku a jednotlivých typech koncentračních táborů. Pozornost bude také věnována dvěma nejdůležitějším ghattům ve Varšavě a Terezíně. Nejobsáhlejší částí kapitoly je pak seznámení s největším vyhlazovacím táborem Osvětim.

V poslední kapitole bude dán prostor poválečnému procesu v Norimberku.

Téma Německa za vlády Adolfa Hitlera a nacistů je velmi rozsáhlé, a je tudíž podrobně zpracováno v mnoha dílech domácích i zahraničních autorů. Tematické rasismu se věnují autoři Tomáš Dacík, Václav Černý nebo Josef Wolf. O politických ideologiích pojednává dílo *Politické ideologie* od Andrewa Heywooda nebo dílo *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů* od autorů Stanislava Balíka a Michala Kubáta. Tematické procesu v Norimberku jsou věnována díla jeho účastníků Borise Polevoje, Gustava Marka Gilberta nebo Arkadije Iosifoviče Poltoraka. Práce dále čerpá z děl autorů Hannah Arendtové, Debórah Dworkové, Tobyho Thackera, Laurence Reese a jiných.

1 IDEOLOGIE NACIONÁLNÍHO SOCIALISMU

Pro porozumění tématu je nezbytné vysvětlit základní pojmy. Nejdříve je důležité uchopit teoretickou rovinu ideologie nacionálního socialismu tím, že se budeme věnovat jednotlivým znakům, kterými se tato ideologie vyznačovala. Stručná analýza nám pomůže lépe objasnit příčiny, jež vedly ke zřízení koncentračních táborů a rozpoutání židovské genocidy. Genocida Židů je známější pod termínem „holocaust“, který bývá často nahrazován ekvivalentem z hebrejského jazyka „šoa“. Toto slovo v překladu znamená katastrofu, zkázu nebo zničení a vztahuje se pouze na vyhlazování Židů.

1.1 NACIONÁLNÍ SOCIALISMUS

Nacionální socialismus neboli nacismus je druh ideologie prosazující zásady nesmiřitelného antisemitismu, rasismu a sociálního darwinismu. Zrodil se v Německu po první světové válce a za nejdůležitějšího tvůrce a představitele je považován Adolf Hitler (1889 – 1945). Ten ve svém programovém spisu a základním manifestu novodobého nacismu *Mein Kampf* vyložil již v roce 1923 své názory a cíle, jež se měly stát zásadními body jeho budoucí politiky. Tento totalitní systém nacistického Německa začal plně fungovat v roce 1933 zvolením Adolfa Hitlera říšským kancléřem a skončil v roce 1945 vítězstvím Spojenců ve druhé světové válce.¹

Nacionální socialisté usilovali o vytvoření národního státu, který by sdružoval německé obyvatelstvo, a proto se pro nacistický režim používá rovněž označení Třetí říše. První říše vznikla zásluhou Karla Velikého, jenž v období středověku sjednotil německé státy do Svaté říše římské národa německého. Druhou říši založil v roce 1871 Otto von Bismarck, jenž vytvořil Německé císařství, které bylo předchůdcem dnešního Německa. Proces sjednocení dokončil Adolf Hitler svou Třetí říší, do níž začlenil i Rakousko, a která měla přetrvat tisíc let.²

Součástí nacistického plánu *Drang nach Osten* (čes. Tažení na východ) byl také boj za životní prostor (něm. *Lebensraum*) a snaha zajistit ho ve východní Evropě pomocí vojenské síly. Získáním nového prostoru se měl vytvořit správný poměr mezi zemědělskou půdou a počtem obyvatel. Získaná půda se měla stát novým domovem pro německou rasu, které už

¹ BALÍK, S.; KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004, s. 102.

² HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha: Victoria publishing, 1994, s. 142.

nemělo hrozit nebezpečí znečištění ze strany Židů, Romů a později i Slovanů.³ Svět byl podle nacionálního socialismu vykládán jako zápas silnějšího se slabším o nadvládu. Na straně silných stáli Němci představující dobro, na straně protivníka stáli Židé představující zlo. Život byl nacisty chápán jako nezbytná přítomnost konfliktů a vítězství, jimiž lze vlastní národ šlechtit.⁴

Důležitým znakem nacismu byl pangermanismus a šovinismus. Pangermanismus předpokládá vytvoření Evropy pod nadvládou Němců a je spojen s agresivní formou nacionalismu. Nacisté považovali německou rasu za „rasu pánů“, které je předurčeno, aby vládla celému světu, přičemž všechny ostatní rasy jsou považovány za méněcenné a v podstatě i zbytečné.⁵ Šovinismus zase považuje národy za nerovnoprávné a je pro něj charakteristické, že má každý národ od přírody dané kvality a rysy, jimiž je určena jeho nadřazenost nebo podřazenost. K problému nacionálního šovinismu se vyjadřuje i Andrew Heywood: „*Nacionální šovinismus se přiživuje na pocitu intenzivního, až hysterického národního fanatismu. Nacionální šovinismus je zvláště přitažlivý pro osamocené a bezmocné lidi, jimž nabízí bezpečnost, sebeúctu a hrdost. Nacionální šovinismus se proto živí jasným dělením na „oni“ a „my“.* Není proto náhodou, že šovinistická politická učení jsou živnou půdou pro rasistické ideje.“⁶ Z věty tohoto autora můžeme usoudit, že byl šovinismus úzce spjat s rasismem, který se stal jedním z hlavních znaků nacistického učení.

1.2 ANTISEMITISMUS

Abychom pochopili, co vedlo ke genocidě evropských Židů v nacistických koncentračních táborech, musíme si objasnit nejdůležitější otázky ohledně Židů a židovství. Marek Čejka ve své knize *Judaismus, politika a stát Izrael* uvádí: „*Definice ‚Židovství‘ a otázka ‚Kdo je Žid‘ je značně problematičtá a nevyjasněná hlavně proto, že nejsou jasně odděleny náboženské a národnostní aspekty židovství a existuje mnoho jeho různých pojetí. Židovství tak může být chápáno buď jako náboženství, nebo jako národnost, případně i jako kultura.*“⁷ Při psaní slova „Žid“ budeme tedy upřednostňovat jeho národnostní význam (Žid) před religiózním (žid).

³ REES, Laurence. *Nacisté: Dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 71.

⁴ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha: Victoria publishing, 1994, s. 167.

⁵ Tamtéž, s. 151.

⁶ Tamtéž, s. 150 – 151.

⁷ ČEJKA, Marek. *Judaismus, politika a stát Izrael*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 40.

Podle Akademického slovníku cizích slov je antisemitismus „náboženská, národnostní a rasová nesnášenlivost projevující se nenávisí vůči židům, Židům.“⁸ Jeho vznik souvisí s dlouhotrvajícím procesem a vychází z hlubokých kořenů evropského myšlení. Počátky spojování židovství se zlem jsou přisuzovány éře křesťanství, kdy byli Židé obviňováni ze smrti Ježíše Krista. Vina je jim přidělována i ve středověku, kdy se Židé začali usazovat ve městech. Jejich zájmem se stal obchod a profese v oboru finančnictví a medicíny, což způsobilo, že začaly být židovské komunity soustředěny do ghett, čímž docházelo k jejich vyčleňování ze společnosti. Propuknutím Dreyfusovy aféry ve Francii v polovině devatenáctého století nebo ruskými protižidovskými pogromy za vlády Alexandra III. dochází k zesílení pronásledování Židů. Na stíhání této skupiny obyvatel měla vliv i expanze nacionalismu. Židé začínají být v mnoha pseudovědeckých dílech označováni za zhoubnou rasu a netvořivé bytosti, na rozdíl od dokonalé rasy bílé, na jejímž nejvyšším stupni stojí árijci. Teutonská rasa představující německý národ vedla k pozdější prezentaci dějin jako neustálého střetávání Teutonů a Židů. Postupně vznikla nacistická rasová teorie obviňující všechny Židy světa za veškeré neštěstí a prohry, které kdy Německo potkaly. Mimo jiné nacisté Židy vinili z porážky v první světové válce v roce 1918 a potupné smlouvy ve Versailles.⁹

V Německu měli Židé na konci 19. století velmi dobré postavení. Směli si stavět monumentální synagogy, sloužili v německé armádě, úspěšně řídili průmyslové podnikání a jejich finanční síla rostla.¹⁰ Po sjednocení Německa se ovšem všechno změnilo a antisemitismus se stal nacistům silnou ideologickou a zejména politickou zbraní. Obyvatelé chtěli vyznávat jedinou kulturu, říše se rozrůstala a Židé začali být chápáni jako nositelé rasové nemoci, která znehodnocuje německou rasu a je pro ni nebezpečná.¹¹ Po konci první světové války začali být Židé označováni za viníky války a s nástupem Adolfa Hitlera a jeho Nacionálně socialistické dělnické strany Německa k moci už byl jen malý krok k tomu, aby se uskutečnila pomsta, jež vedla ke genocidě evropských Židů a měla ve svých důsledcích mnohamilionové nevinné oběti.

K problému antisemitismu v Německu se vyjádřila Hannah Arendtová ve svém díle *Původ totalitarismu*: „...židovská otázka a antisemitismus, z hlediska světové politiky relativně nevýznamné jevy, se staly katalyzátorem nejprve vzestupu nacistického hnutí a poté stály u zrodu organizované struktury třetí říše, v níž každý občan musel prokázat, že není

⁸ KRAUS, Jiří a kol. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995, s. 60.

⁹ BALÍK, S.; KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004, s. 102.

¹⁰ MESSADIÉ, G. *Obecné dějiny antisemitismu: Od starověku po dvacáté století*. Praha: Práh, 2000, s. 267-268.

¹¹ Tamtéž, s. 272.

*Židem, a světové války, jejíž krutost předčila předchozí válečné konflikty a konečně také bezprecedentního zločinu genocidy západní civilizace.“*¹² Nacistický antisemitismus, jehož pilířem byla rasistická ideologie, v konečném důsledku vedl k likvidaci milionů Židů i příslušníků ostatních národů.

1.3 RASISMUS

Spolu s antisemitismem byl důležitým a podstatným znakem oficiální ideologie německého fašismu také rasismus. Nejenže se vyznačoval nerovností společenskou, politickou, biologickou, ale rasy si nebyly rovny ani před zákonem. Postupně si nacisté prosadili svou klasifikaci ras, kde na nejvyšší příčce stáli právě Němci, příslušníci rasy teutonské neboli árijské.

V současné době existuje mnoho rozdílných a nejednotných klasifikací lidských ras a rasových teorií. Rasismus má v dějinách lidské společnosti, stejně jako antisemitismus, hluboké kořeny, a proto existuje mnoho nejrůznějších definic rasismu. Tomáš Dacík rasismus definuje takto: „*Rasismus je sociální, respektive sociokulturní fenomén, vycházející z rasových předsudků nebo teorií, zdůvodňujících a obhajujících rasovou nerovnost, přičemž rasový, tj. biologický aspekt je jen určitým stigmatem.*“¹³ Druhý autor, Josef Wolf, spojuje rasismus s negativním nacionalismem, kdy „*vyvolává neúměrné požadavky na stát či národ a projevuje se zvláště tam, kde jeden národ žije v područí druhého nebo je jím omezován, anebo má jeden národ větší výhody než ostatní.*“¹⁴

Adolf Hitler čerpal své názory objevující se v díle *Mein Kampf* především z myšlenek francouzského hraběte Josepha Arthura Comteho de Gobineaua, které můžeme nalézt v jeho díle *Esej o nerovnosti lidských ras* z roku 1853. Rasy zde považuje za nerovnocenné a rozděluje je na ušlechtilé a degenerované. Míšení ras s rozdílnou ušlechtilostí je podle něj škodlivé a dochází jím ke kulturnímu úpadku. Prvenství přiřazuje bílé rase se skvělou fyzickou konstitucí, která se vyznačuje energií, vytrvalostí, odvahou, inteligencí a krásou. Černá rasa je řazena hodnotově nejnižší.¹⁵ Větou Josefa Wolfa: „*...lidstvo jako celek je jednotného původu a rovnocennost lidských ras je nezpochybnitelná*“¹⁶ se tedy rozhodně neřídil.

¹² ARENDOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 17.

¹³ DACÍK, Tomáš. *Člověk a rasa*. Brno: Cerm, 2001, s. 78.

¹⁴ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. Praha: Karolinum, 2000, s. 124.

¹⁵ ČERNÝ, Václav. *Rasismu, jeho základy a vývoj*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 22.

¹⁶ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. Praha: Karolinum, 2000, s. 57.

Pokračovatelem Gobineaua byl Angličan Houston Stewart Chamberlain, který ve svém díle *Základy devatenáctého století* rozvinul teorii o teutonské rase jako jediné, jež je předurčena k vládě nad veškerým lidstvem. Teutonskou rasu definuje úzeji, charakterizuje ji jako nejušlechtilejší a nejkulturnější a identifikuje ji s německým národem. Oproti tomu Georges Vacher de Lapouge mluví o rase árijské, jejíž jedinci se vyznačují světlými vlasy a pletí, mají modré oči, úzký obličej a rty, rovný nos a harmonické tělesné proporce.¹⁷

Absurdní rasovou teorii Adolf Hitler rozvinul také na základě myšlenek britského přírodovědce Charlese Darwina, který ve vývoji života upřednostňoval společenský výběr, v němž vždy zvítězí jen ti nejsilnější a slabí jedinci budou odsouzeni k záhubě. Darwinovy myšlenky Hitler aplikoval na germánskou rasu, kterou označil za vrchol dosavadního vývoje lidstva. Za nejvyšší rasu byli považováni árijci, nadřazená rasa pánů a zakladatelů kultury, jejichž zásluhou vznikla všechna hodnotná umělecká, hudební, literární, politická, filozofická a společenská díla. „*Následovala rasa nositelů kultury, tj. národů, které jsou schopny využít ideje a vynálezy německého lidu, ale samy nejsou schopny žádné tvořivé činnosti. Na nejnižším stupni se pak nacházeli Židé, ničitelé kultury, vedoucí proti tvořivým árijcům nekončící boj.*“¹⁸ V důsledku toho byly všechny ostatní rasy biologicky determinovány vést podřadný a služebnícký život.

V nacistickém Německu se postupně začíná uplatňovat rasová hodnota národa. Jedním z jejich největších zastánců byl lékař Alfred Ploetze, kterého podporoval uznávaný biolog Ernst Haeckel. Ploetze se domníval, „*že prvotní a nejdůležitější úkol lékaře je zabránit degeneraci Německa, aby se nezměnilo v jeden velký ústav pro choromyslné.*“¹⁹ Himmler prosazoval rasovou čistotu příslušníků SS, kteří museli splňovat rasová kritéria, plodit rasově čisté děti a mimo jiné mít i dobrý rasový původ se všemi znaky typickými pro nordický rasový typ. Cílem Hitlera a všech jeho podřízených bylo vytvořit rasově čistý a fyzicky dokonalý národ. Za prznění rasy představující sňatek mezi Židy a obyvateli s německou krví se udělovaly vysoké tresty, jelikož by tímto nemyslitelným činem nastal rychlý kulturní úpadek. Je patrné, že „*jediným adekvátním řešením problémů, které postuloval rasistický světový názor, je totální a nekompromisní izolace patogenní a infekční rasy – zdroje nemoci a nákazy – prostřednictvím úplné prostorové separace či fyzické likvidace.*“²⁰

¹⁷ DACÍK, Tomáš. *Člověk a rasa*. Brno: Cerm, 2001, s. 87.

¹⁸ BALÍK, S.; KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004, s. 103.

¹⁹ DWORKOVÁ, D.; PELT, R. J. van. *Osvětím: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 62.

²⁰ BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holocaust*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 124.

2 NACISTICKÉ NĚMECKO

Nacistické Německo je název pro německý stát v době, kdy byl ovládán nacisty. Německo bylo pod nadvládou nacionálních socialistů dlouhých dvanáct let. Zahájení epochy je spojováno se zvolením Adolfa Hitlera říšským kancléřem dne 30. ledna 1933. Konec nacistického režimu je datován do roku 1945, kdy bylo Německo poraženo ve druhé světové válce. Pro Německo je v tomto období typická řada znaků, které budou uvedeny v následující kapitole.

2.1 TOTALITARISMUS

Základním znakem totalitního režimu je ideologie, mezi které řadíme například nacionální socialismus. Totalitarismus se snaží ze společnosti vytvořit homogenní jednotku uvězněnou uvnitř státu. Totalitní systémy usilují o kontrolu nad životem společnosti i jednotlivců, v jejichž každodenním životě hraje velmi významnou roli strach. Pro tyto režimy je typická řada znaků, které uvedeme v následující kapitole.

Mezi základní práce, jež pojednávají o hlavních znacích totalitního systému, řadíme dílo *Totalitní diktatura a autokracie* od autorů Carla Joachima Friedricha a Zbigniewa Brzezinského. Autoři v ní uvádí šest hlavních rysů totalitních režimů, kam řadí oficiální ideologii, jedinou masovou politickou stranu vedenou jednou osobou, teroristickou policii, monopol vlády na masově sdělovací prostředky, monopol vlády na zbraně a centrálně řízenou ekonomiku a hospodářství.²¹

V době nacistického Německa existovala oficiální politická ideologie, která prostupovala celou společností a stala se součástí života každého jednotlivce. V nacistickém Německu existovala i jediná vládnoucí strana NSDAP, která nepřipouštěla existenci jiných politických stran, a v jejímž čele stál jediný vůdce a říšský kancléř Adolf Hitler. Pro totalitní systém nacistického Německa je typická přítomnost teroristické policie v podobě složek SS a gestapa, která byla využívána jako mocenský nástroj k pronásledování. Vláda měla pod kontrolou i všechny masově sdělovací prostředky. Vše procházelo cenzurou, jež měla zabránit šíření alternativních informací a informací ze zahraničí. Důležitou funkcí těchto prostředků byla i nacistická propaganda, v jejímž čele stál Joseph Goebbels. Vláda měla také legitimní právo na využití silových prostředků, kdy ovšem nemáme na mysli armádu a policii. V době vlády

²¹ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha : Portál, 2006. s. 228-229.

Adolfa Hitlera vznikly zvláštní ozbrojené složky SA, SS nebo gestapo, které se staly v následujících letech symbolem teroru. K zavedení centrálně řízené ekonomiky a hospodářství nacistické Německo nikdy nedošlo.

Hannah Arendtová zase zdůrazňuje, že se totalitní režimy snaží organizovat masy a opírat se o ně, přičemž vůdce je ten, který masy ovládá. Charakteristickým znakem vzestupu nacismu byla „*orientace na masu zjevně lhostejných lidí, o něž všechny ostatní strany ztratily zájem, neboť je považovaly za příliš apatické či hloupé a tím nehodné jakéhokoli zájmu. To usnadnilo zavádění zcela nových propagandistických metod...*“²²

V centru tohoto hnutí stojí vůdcovský princip, to znamená vůdce, který je naprosto neomylný, má vždy pravdu a nese zodpovědnost za jakékoli jednání.²³

Pro totalitní systém nacistického Německa je charakteristické znásobení úřadů. „*Obyvatel Hitlerovy třetí říše nejenže současně podléhal pravomoci různých a často konfliktních autorit soupeřících mocenských sil, jako byly státní správa, strana, SA a SS; nikdy si navíc nemohl být jist a nikdy mu nebylo řečeno, čí autoritu by podle předpokladu měl povýšit nad všechny ostatní. Bylo třeba, aby si vyvinul jakýsi šestý smysl, měl-li vědět, koho v daný okamžik poslouchat a na koho nedbat.*“²⁴ Vedení totiž neustále přesouvalo skutečné centrum moci do jiných organizací, aniž by rušilo centra předešlá. Je zde také koexistence strany a státu, kdy je stát podřízen vládnoucí straně či spíše instituce a organizace státu jsou pohlceny strukturami strany.

Všechny tyto znaky totalitního systému se promítly v Německu za vlády nacionálních socialistů, jejichž ideologie byla postavena na rasové nesnášenlivosti, která vyvrcholila ve zřízení koncentračních táborů sloužících k likvidaci nežádoucích skupin obyvatel.

2.2 ADOLF HITLER

Za nejdůležitějšího a nejznámějšího tvůrce nacionálního socialismu je považován Adolf Hitler, odpůrce komunistů a buržoazie, mocný diktátor a zkušený řečník. Tento muž propagoval teorii o nadřazenosti árijské rasy, která stála u zrodu genocidy Židů a dalších skupin obyvatelstva. Abychom se s tímto jménem, které zná celý svět, blíže seznámili, uvádíme jeho stručný životopis.

²² ARENDTOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. Praha : Oikoymenh, 1996, s. 437.

²³ Tamtéž, s. 514.

²⁴ Tamtéž, s. 544.

Adolf Hitler se narodil 20. dubna 1889 v rakouském městečku Braunau am Inn blízko bavorských hranic v rodině celního úředníka. Na základní škole byl velmi dobrý žák, což se změnilo s příchodem na střední školu v Linci. Díky svým podprůměrným studijním výsledkům a vzpurnému chování se brzy dostal do konfliktu s učiteli a ze svých studijních let si odnášel nenávist k pedagogům, škole a vzdělání. Otec Alois Hitler si přál, aby šel syn v jeho stopách, ale Adolf Hitler brzy objevil svůj zájem v umění a malířství. V září 1907 podal přihlášku na Všeobecnou malířskou školu na Akademii výtvarných umění ve Vídni, což byl první krok splnit si sen a stát se slavným umělcem. Vyrozumění o nepřijetí a následující smrt jeho matky Kláry Pölzlové ho hluboce ranila.²⁵

V květnu 1913 se přestěhoval z Vídně do Mnichova a o rok později se přihlásil jako válečný dobrovolník k 16. dělostřeleckému regimentu bavorské armády. V prosinci téhož roku byl vyznamenán Železným křížem druhé třídy a v srpnu 1918 Železným křížem první třídy. V říjnu 1918 byl Hitler spolu s ostatními vojáky zasažen plynem yperitem a byl převezen do lazaretu v Pasewalku v Pomořanech. Zpráva o porážce Německa ve válce ho na nemocničním lůžku velmi zasáhla.²⁶

Dne 18. ledna 1919 byla zahájena mírová konference v Paříži. Pořádali ji vítězové první světové války a byly na ní ustanoveny mírové smlouvy mezi vítěznou Dohodou a poraženými centrálními mocnostmi, kam řadíme Velkou Británii, Spojené státy americké, Francii a Rusko. Versailleská smlouva, kterou Německo podepsalo 28. června 1919, znamenala odstoupení území, vydání válečné flotily, omezení výzbroje armády a válečné reparace vítězným mocnostem. Německo bylo touto smlouvou označeno za jediného viníka války, a tudíž mělo přijmout svůj rozsudek.²⁷

Hitlerův pocit zrady z prohrané války v něm postupně začal vyvolávat zapřísáhlý antisemitismus a antimarxismus. Ve dnech z 8. až 9. listopadu 1923 stál v čele mnichovského pivnicového puče, ale pokus o převrat byl neúspěšný. Za účast a velezradu byl Hitler odsouzen k pěti letům pevnostního žaláře ve vězení Landsberg, kde v klidu napsal svoje stěžejní a tematicky heterogenní dílo o budoucnosti Německa *Mein Kampf* (čes. *Můj boj*), které vyšlo v roce 1925.²⁸

Po devíti měsících byl dne 20. prosince 1924 propuštěn a mohl kolem sebe znovu shromážďovat členy strany, která byla po puči zakázána a roztříštěna spolu s oficiálními stranickými novinami *Völkischer Beobachter*. Stranu začal postupně přebudovávat podle

²⁵ HUGHES, M.; MANN, Ch.. *Hitlerovo Německo: Život v období Třetí říše*. Praha: Columbus, 2002, s. 7.

²⁶ ZITELMANN, Rainer. *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*. Praha: V.P.K., 1993, s. 16-17.

²⁷ HAFFNER, Sebastian. *Od Bismarcka k Hitlerovi*. Olomouc, Votobia, 1995, s. 109.

²⁸ HUGHES, M.; MANN, Ch. *Hitlerovo Německo: Život v období Třetí říše*. Praha: Columbus, 2002, s. 16.

svých myšlenek formulovaných ve vězení. Ve volbách v červnu 1932 „získali nacionální socialisté 230 z 608 křesel a stali se v Říšském sněmu nejsilnější stranou.“²⁹

Dne 30. ledna 1933 jmenoval Paul von Hindenburg Adolfa Hitlera říšským kancléřem. Tento den se stal důležitý nejen pro celé Německo, ale i pro celý svět. Hitler ve svých rukou spojil funkce předsedy vlády a hlavy státu, po smrti bývalého prezidenta Paula von Hindenburga roku 1934 přijal titul „Vůdce“ (něm. Führer) Německa a stal se tak zcela legální a demokratickou cestou neomezeným samovládcem.³⁰ Tímto sebeoznačením se stal symbolem absolutní a neomylné autority.

Dosavadní demokratické principy výmarské republiky přesunul do pozadí a nastolil nový systém Třetí říše. V Norimberku vyhlásil 14. listopadu 1935 tak zvané norimberské zákony, které byly dalším krokem na cestě k právní diskriminaci. Tyto rasové zákony zbavovali Židy a Romy státního říšského občanství a zakazovali jakýkoli vztah s čistými árijci. Na tyto dvě skupiny se tak vztahovaly nové zákony předznamenávající nejděsivější kolektivní vraždění v dějinách lidstva.³¹ Hitler se stal postupně vrchním velitelem ozbrojených sil a začal řídit druhou světovou válku, kterou sám rozpoutal dne 1. září 1939 útokem na Polsko.

Adolf Hitler spáchal sebevraždu dne 30. dubna 1945 v berlínském bunkru. Rozkousl ampulku kyanidu a současně stiskl spoušť pistole. Sebevraždu spáchala i jeho dlouholetá milenka a krátký čas také manželka Eva Braunová. Jejich těla byla zabalena do dek, vynesena z bunkru a zapálena.³²

2.3 NACIONÁLNĚ SOCIALISTICKÁ DĚLNICKÁ STRANA NĚMECKA

Německou dělnickou stranu (něm. Deutsche Arbeiterpartei – DAP) založil 5. ledna 1919 Anton Drexler. Když se Hitler 12. září 1919 zúčastnil shromáždění tohoto bezvýznamného pravicového uskupení, zaujalo ho natolik, že se rozhodl do strany vstoupit, čímž rozjel svou politickou kariéru. Byl vynikajícím rétořem a svými projevy dokázal do strany přilákat nové členy.³³ Jak píše Rainer Zitelmann: „Pod jeho vlivem se prosadilo pojetí, že strana se již nesmí nadále omezovat na shromáždění a večerní rozhovory v hostincích, nýbrž musí

²⁹ DWORKOVÁ, D.; PELT, R. J. van. *Osvětím: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 94.

³⁰ ZITELMANN, Rainer. *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*. Praha: V.P.K., 1993, s. 59.

³¹ AMESBERGEROVÁ, H.; AUEROVÁ, K.; HALOMAYROVÁ, B. *Sexualizované násilí*. Praha: BB/art, 2005, s. 107.

³² TREVOR-ROPER, Hugh. *Poslední dny Adolfa Hitlera*. Praha: Aurora, 1995, s. 233.

³³ NOLTE, Ernst. *Fašismus ve své epoše*. Praha: Argo, 1999, s. 409.

vystoupit s vlastní agresivní propagandou navenek a musí získat především široké masy dělnictva.“³⁴

Hitler se stal nejpůsobivějším řečníkem, ve straně zaujal výsadní postavení a roku 1920 ji přejmenoval na Národně socialistickou dělnickou stranu Německa (něm. Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, dále jen NSDAP). První shromáždění strany pod novým názvem se konalo 24. února 1920 v pivnici Hofbräuhaus. Tento den Hitler poprvé veřejně vyhlásil stranický dvacetí pěti bodový program.³⁵ Postupem času se k NSDAP připojila Německá socialistická strana (něm. Deutsche Sozialistische Partei – DSP) v čele s Juliem Streicherem. Součástí nacistické strany se stal i Streicherův antisemitský list *Der Stürmer*.³⁶

Důležitou událostí vzestupu NSDAP byl krach na newyorské burze 24. října 1929, tak zvaný černý pátek na Wall Street. Důsledkem byla světová hospodářská krize a značný růst nezaměstnanosti, nedostatek potravin, bankroty, zhroucení obchodu, inflace. Lidé začínají požadovat radikální řešení, což byla Hitlerova životní příležitost, kterou využil ve svůj prospěch. Řada nezaměstnaných našla práci při výstavbě nových dálnic a ve zbrojním průmyslu, vzrostla pracovní morálka, zaměstnanci dostávali stabilně mzdy, objevily se lákavé možnosti rekreace a sportovního vyžití, lidé byli spokojeni a nový režim nastolil pořádek. Pomocí působivé a mistrně vedené propagandy upoutal velkou část voličů středních vrstev a dělnictva nespokojeného s demokratickou republikou, což způsobilo výraznou převahu nacistické strany ve volbách.³⁷

Adolf Hitler se stavěl do role spasitele Německa a obyvatelé do něj vkládali jedinou naději. Jak píše Ernst Nolte ve své knize *Fašismus ve své epoše*: „*Volby říšského prezidenta v dubnu 1932 přinesly Hitlerovi ve druhém kole přes třináct milionů hlasů a volby do Říšského sněmu v létě téhož roku přivedly do parlamentu 230 národněsocialistických poslanců. Tím se NSDAP stala zcela nejsilnější stranou*“.³⁸

Požár Říšského sněmu (něm. Reichstag) 27. února 1933, z něhož byl obviněn holandský komunist a Marinus van der Lubbe, využil Hitler ve svůj prospěch. Zapálení budovy považoval za součást spiknutí komunistů proti Německu a postupně si začal vyrovnávat účty

³⁴ ZITELMANN, Rainer. *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*. Praha: V.P.K., 1993, s. 20.

³⁵ NOLTE, Ernst. *Fašismus ve své epoše*. Praha: Argo, 1999, s. 409.

³⁶ Tamtéž, s. 411.

³⁷ HUGHES, M.; MANN, Ch. *Hitlerovo Německo: Život v období Třetí říše*. Praha: Columbus, 2002, s. 33.

³⁸ NOLTE, Ernst. *Fašismus ve své epoše*. Praha: Argo, 1999, s. 435.

se všemi odpůrci režimu. V krátké době Hitler zrušil veškeré svobody a práva výmarské ústavy, čímž byly položeny základy cesty k diktatuře nacionálně socialistického režimu.³⁹

Cestu k právní diskriminaci a vytlačení Židů na okraj společnosti otevřely tak zvané norimberské zákony, jež byly předneseny na schůzi Říšského sněmu 15. září 1935. První v pořadí byl odsouhlasen Zákon o vlajce, který potvrzoval, že „*stranický prapor se svastikou se stává státní vlajkou Německa a formálně tak nahradí černo-červeno-zlatou vlajku Výmarské republiky symbolizující Německo po celé trvání republikánského režimu a černo-červeno-bílou vlajku císařského Německa.*“⁴⁰ Další Zákon o říšském občanství zbavoval Židy a všechny osoby neárijské krve říšského občanství a souvisejících občanských práv, takže se Židé stali pouhými státními příslušníky a nenáviděnými cizinci ve vlastní zemi. Zákon na ochranu německé krve a německé cti zakazoval uzavírání manželských svazků a sexuální styk Židů a občanů s německou krví. Nacisté totiž chtěli dosáhnout absolutní biologické čistoty a rasové velikosti, která by nebyla možná znečištěním rasových genů Němců.⁴¹ Kdo tento zákon porušil, spáchal trestný čin hanobení rasy a byl obvykle postaven před soud.

Silící moc NSDAP a nepřátelství ke všem lidem neárijské krve začali Židé pociťovat už od nástupu Adolfa Hitlera k moci v roce 1933. Hospodářské opatření proti Židům vyústilo v noci z 9. na 10. listopadu 1938 při tak zvané Křišťálové noci (něm. Kristallnacht), jejímž iniciátorem byl Joseph Goebbels. Důvodem útoku na výkladní skříně židovských obchodů byla vražda německého diplomata v Paříži Ernsta von Ratha. Za pachatele byl označen židovský student a odpůrce nacistického režimu Herschel Grynszpan, který odstartoval ničení židovského majetku a stíhání tisíců Židů nacistickými oddíly, docházelo také k rabování židovských obchodů a zapalování synagog.⁴² Podle Laurence Reese byla reakce řadových Němců na křišťálovou noc různá. „*Mnohé lidi takové násilí a ničení šokovalo, znechutilo nebo ohromilo. Někteří lidé to pociťovali jako hanbu, že může kulturní národ tak klesnout. Většina lidí však záměr zbavit Německo Židů schvalovala. Židé byli bez přátel.*“⁴³ Cílem německého hospodářství bylo očistit Německo od všeho židovského. V důsledku toho docházelo k arizaci židovských podniků, které byly prodány etnickým Němcům. Z podniků v německých rukou byli zase odvoláni židovští ředitelé a většina Židů přišla o živobytí.

³⁹ SOFSKY, Wolfgang. *Řád teroru: Koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 40.

⁴⁰ OVERY, Richard. *Třetí říše: Kronika*. Praha: Libri, 2011, s. 124.

⁴¹ ZITELMANN, Rainer. *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*. Praha: V.P.K., 1993, s. 88.

⁴² Tamtéž, s. 89.

⁴³ REES, Laurence. *Nacisté: Dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 62.

2.4 ŘÍŠSKÉ INSTITUCE

Adolf Hitler spatřoval sílu nacistické strany především ve své osobě. Svými proslovy a dokonalým propagandistickým aparátem dokázal strhnout davy lidí k tomu, aby se přihlásily ke členství v některé z řady říšských institucí. Se vzrůstající mocí NSDAP jejich síla rostla, a proto se tyto ozbrojené organizace brzo staly držitely veškeré státní moci a zcela ovládaly veřejný život. V následujících podkapitolách se pokusíme o stručné profily nejdůležitějších složek, jež úspěšně uskutečňovaly cíle nacistů.

2.4.1 Úderné oddíly – SA

Prvním nacistickým útvarem byly Úderné oddíly (něm. Sturmabteilung, dále jen SA), které vznikly v roce 1921 pod vedením Ernsta Röhma. Členy byly zejména bývalí vojáci a příslušníci dobrovolnických sborů (něm. Freikorps). Počet členů těchto oddílů stoupal až do roku 1923, kdy byly po neúspěšném „pivnicovém“ puči v Mnichově zakázány. V této době bylo jejich úkolem chránit vlastní mítinky a masová stranická shromáždění. Po návratu Hitlera z vězení a reorganizaci NSDAP počet členů opět prudce stoupl. Postupem času se SA staly nejsilnější složkou ve státě a podle typických uniforem se jim začalo říkat „hnědé košile“. Jelikož se moc SA rozrůstala, Hitler dostal strach a měl obavy z toho, že by se tyto oddíly mohly stát budoucí základnou moci. Aby nedošlo k puči, zorganizoval Hitler pomocí oddílů SS čistku při tak zvané Noci dlouhých nožů. Při ní dne 30. června 1934 došlo k zavraždění vůdce SA Ernsta Röhma a desítek dalších představitelů SA.⁴⁴

2.4.2 Ochranné oddíly – SS

Druhou říšskou institucí byly Ochranné oddíly (něm. Schutzstaffel, dále jen SS) původně založené jako osobní stráž Adolfa Hitlera. Jejich velitelem byl 6. ledna roku 1929 jmenován Heinrich Himmler a na svém postu zůstal až do porážky Německa ve druhé světové válce v roce 1945. Oddíly se velmi rychle rozrůstaly a kritéria pro přijetí byla velmi přísná. Richard Overy o nich mluví ve své knize takto: „*Když organizaci přebíral, měla 250 příslušníků, do poloviny třicátých let však vzrostl jejich počet na 200 tisíc. V černých uniformách a s odznaky*

⁴⁴ HUGHES, Matthew. *Hitlerovo Německo: Život v období Třetí říše*. Praha: Columbus, 2002, s. 221.

s lebkou si příslušníci SS připadali jako jakási aristokracie hnutí. Himmler trval na přísných vstupních kritériích – všichni uchazeči museli vyplnit speciální rasový dotazník a mít odpovídající fyzický vzhled. I když sám Himmler nosil brýle, ostatní příslušníci SS je mít nesměli, slabý zrak byl považován za genetickou vadu.“⁴⁵

O rasové čistotě členů SS hovoří i Deborah Dworková: „Příslušníci SS byli vybíráni podle rasových kritérií a museli se zavázat, že budou pečovat o čistotu národa i v budoucnu a zplodí rasově čisté děti. 31. prosince 1931 Himmler vydal směrnici pro uzavírání sňatku, podle nichž měly být potenciální nevěsty členů SS pečlivě prověřovány a esesmani museli mít ke svatbě Himmlerovo výslovné svolení. Esesman neměl mít jen dobrý rasový původ, ale vzhledem měl také odpovídat ideálnímu nordickému typu.“⁴⁶ Muži, kteří se chtěli stát příslušníky oddílů SS museli podstoupit tvrdý výcvik a složit přísahu věrnosti. Poté obdrželi symbolickou dýku a mohli vnímat sami sebe jako příslušníky výběrové elity.⁴⁷

Heslo složek SS znělo *Meine Ehre heisst Treue* (čes. Mou ctí je věrnost). Ochranné oddíly se brzy rozdělily na ozbrojené složky nazývané Zbraně SS (něm. *Waffen SS*) nebo na jednotky smrtihlavů (dozorci v koncentračních táborech). Byla to vzorová organizace pro vraždy, tresty a teror, která nesloužila pro boj s vojsky ostatních zemí protihitlerovské koalice. Ochranné oddíly se brzy staly policií říše a všem členům byla přidělena hodnost odpovídající postavení jednotlivých příslušníků.⁴⁸

Důležitou složkou SS byly operační jednotky (něm. *Einsatzgruppen*), jež se pohybovali za vítěznými vojsky *Wehrmachtu*. Byli organizovaní Himmlerem a Heydrichem od roku 1939 a jejich úkolem bylo vraždit nepřátele státu, zatýkat Židy a umisťovat je do ghatt.⁴⁹

Oddanost příslušníků k SS byla neuvěřitelná a většinu členů zbavovala jakéhokoli lidského citění, což dokazuje i věta samotného velitele koncentračního tábora Osvětim Rudolfa Hösse: „Příslušník SS musí dokázat zničit i své nejbližší příbuzné, pokud se provinili státu a ideji Adolfa Hitlera.“⁵⁰

⁴⁵ OVERY, Richard. *Třetí říše: Kronika*. Praha: Libri, 2011, s. 95.

⁴⁶ DWORKOVÁ, D.; PELT, R. J. van. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 77.

⁴⁷ CLAYOVÁ, C.; LEAPMAN, M. *Panská rasa*. Praha: Columbus, 1996, s. 42.

⁴⁸ HAFFNER, Sebastian. *Od Bismarcka k Hitlerovi*. Olomouc, Votobia, 1995, s. 154.

⁴⁹ BUTLER, Rupert. *Gestapo: Dějiny Hitlerovy tajné policie 1933 – 45*. Praha: Svojtka & Co, 2006, s. 91.

⁵⁰ HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi*. Praha: Academia, 2006, s. 101.

2.4.3 Hitlerova mládež

Pro vyznavače nacistického režimu bylo velmi důležité, aby byly děti a mladí lidé vychováni v duchu nacionálního socialismu. K tomuto účelu sloužila řada organizací, mezi které řadíme Německou omladinu (něm. Deutsches Jungvolk) pro chlapce od desíti do čtrnácti let, Hitlerovu mládež (něm. Hitlerjugend, dále jen HJ) pro chlapce od čtrnácti do osmnácti let, Svaz mladých dívek (něm. Jungmädelbund) pro dívky od deseti do čtrnácti let a Svaz německých dívek (něm. Bund Deutscher Mädel) pro děvčata od čtrnácti do osmnácti let. Nejpočetnější organizací byla Hitlerova mládež založená roku 1926, jež navazovala na Ligu mladých NSDAP z roku 1922. Členové Hitlerovy mládeže se účastnili sportovních soutěží, letních táborů nebo vzdělávacích kurzů. Nezbytná byla pravidelná účast na politických školeních, kde chlapci museli prokázat oddanost Hitlerovi a ztotožnit se s nacistickým režimem.⁵¹

O výcviku a členství v HJ se krátce zmiňuje Catrine Clayová: „*Mladí uchazeči – členové Hitlerovy mládeže (Hitlerjugend) – zahajovali výcvik 9. listopadu, ve výroční den mnichovského puče. Třicátého ledna, tedy v den, kdy byl Hitler pověřen sestavením vlády, jim přidělili identifikační číslo a 20. dubna – o Hitlerových narozeninách – odpřísáhli věrnost vůdci a stali se oficiálně kandidáty vstupu.*“⁵²

Na příslušníky Hitlerovy mládeže, stejně jako na všechny obyvatele Německa, působila i mocná propaganda v podobě různých příruček a návodů. Jak uvádí Debórah Dworková: „*Instrukční příručka Hitlerjugend (O německém národu a jeho životním prostoru) například upozorňovala, že „méněcenní“ lidé se množí šestkrát rychleji než zdraví.*“⁵³

2.4.4 Tajná státní policie

Velmi podstatnou složkou nacistického režimu byla Tajná státní policie (něm. Geheim Staats Polizei, dále jen Gestapo). Organizaci založil 26. dubna roku 1933 Hermann Göring v Berlíně a jejím úkolem bylo zlikvidovat politické odpůrce režimu. Vedení gestapa sídlilo na berlínské Prinz-Albrecht-Strasse na čísle osm.⁵⁴ Gestapo provádělo domovní prohlídky, nepřátele režimu zatýkalo a vyslýchalo. Pro všechny obyvatele Německa byla tato organizace

⁵¹ OVERY, Richard. *Třetí říše: Kronika*. Praha: Libri, 2011, s. 89.

⁵² CLAYOVÁ, Catrine; LEAPMAN, Michael. *Panská rasa*. Praha: Columbus, 1996, s. 41.

⁵³ DWORKOVÁ, D.; VAN PELT, R. J. van. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 96.

⁵⁴ BUTLER, Rupert. *Gestapo: Dějiny Hitlerovy tajné policie 1933 – 45*. Praha: Svojtka & Co, 2006, s. 41.

znamením zastrasování a teroru. Gestapu pomáhali i řadoví občané, kteří dobrovolně udávali, aby zachránili sebe i svou vlastní rodinu.⁵⁵ V září 1939 spojil Heinrich Himmler Gestapo, Bezpečnostní službu (něm. Sicherheitsdienst, dále jen SD) a Kriminální policii do jedné organizace s názvem Hlavní úřad říšské bezpečnosti (něm. Reichssicherheitshauptamt, dále jen RSHA) jejímž prvním šéfem se stal Reinhard Heydrich.⁵⁶

2.5 PROPAGANDA

Pro nacistický režim byl typický systematicky vybudovaný propagandistický aparát, který pomocí masových sdělovacích prostředků ovlivňoval všechny občany Německa. Podle Lukáše Kašpara propaganda „*usiluje o změnu světového názoru a vždy se snaží vytvářet žádoucí celospolečenské vědomí a takové vzory jednání, které zaručují zásadní shodu činností jednotlivců, skupin, organizací s cíly určité strany, státu, instituce či sociálního hnutí.*“⁵⁷

Propaganda zdůrazňovala nezbytnost zachování čistoty germánské krve, ocenění manuální práce dělníků nebo vyzdvihovala úspěchy poslušné a disciplinované německé armády na bojištích a ve válce. Na plátcích denního tisku byly vyobrazeny ženy a děti zdravící s úsměvem na tváři svého Vůdce. V rozhlase se používaly záznamy z Hitlerových agitačních proslovů na stranických sjezdech. Ve filmech byly vidět pochody oddílů SA nebo shromáždění s pochodněmi. Podle slov Hannah Arendtové je propaganda „*jedním, a možná nejdůležitějším nástrojem totalitarismu ve styku s netotalitním světem.*“⁵⁸

Antisemitská propaganda nacionálních socialistů zdůrazňovala židovské světové spiknutí a dávala Židům vinu za všechno neštěstí, které kdy Německo potkalo. Židé nebyli zobrazováni jako individua a odlišní jedinci, ale jako homogenní masa. Zločin spáchaný jedním Židem byl považován za zločin, který spáchali všichni Židé světa.⁵⁹

Nacistická propaganda varovala před nebezpečím, jež je spojeno s nepřítelem režimu a nevyhnula se ani dětem. Pro ty byla určena knížka Jedovatá houba, která varovala děti před Židy použitím metafory houby, jež je na první pohled krásná, ale uvnitř prudce jedovatá.⁶⁰

Jakmile byl Adolf Hitler zvolen říšským kancléřem, ihned zřídil Říšskou komoru kultury, která dohlížela nad rozhlasem, tiskem, divadly, knihami, filmovou a hudební produkcí,

⁵⁵ REES, Laurence. *Nacisté: Dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 53.

⁵⁶ DWORKOVÁ, D.; PELT, R. J. van. *Osvětím: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 130.

⁵⁷ KAŠPAR, Lukáš. *Český hraný film a filmaři za Protektorátu*. Praha: Libri, 2007, s. 34.

⁵⁸ ARENTOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. Praha: Oikoymenth, 1996, s. 476.

⁵⁹ REES, Laurence. *Nacisté: Dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 234.

⁶⁰ REES, Laurence. *Osvětím: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Universum, 2005, s. 26.

výtvarným uměním a tiskem. Většina německých spisovatelů po jeho nástupu k moci emigrovala a na trhu byly k dostání jen nacističtí umělci, jejichž díla byla v souladu s režimem.⁶¹

Ještě před rokem 1933 mělo Německo rozsáhlý filmový průmysl soustředěný ve studiích v Babelsbergu na jihovýchodě Berlína. Za vlády nacionálních socialistů byl tento průmysl rozšířen a ve dvanáctiletém období vyrobil více než tisíc hraných filmů. Nejznámější je film režisérky Leni Riefenstahlové s názvem *Triumf vůle* (něm. *Triumph des Willens*) z roku 1935.⁶² Ve filmu je zobrazen vůdcovský princip Adolfa Hitlera a snímek tematicky zaznamenává a oslavuje stranický sjezd NSDAP, který se konal od čtvrtého do desátého září 1934 v Norimberku.

V březnu 1933 bylo vytvořeno Ministerstvo pro lidovou osvětu a propagandu, do jehož čela byl 13. března jmenován Joseph Goebbels, jehož zásluhou získala říšská kinematografie privilegované postavení. V září téhož roku zřídil Joseph Goebbels Říšskou filmovou komoru, zavedl cenzuru, zakázal uměleckou kritiku a určil pravidla pro výrobu a distribuci filmů.⁶³ Veškeré podniky byly zbaveny židovských pracovníků a „v roce 1934 byl zřízen Úřad říšského filmového dramaturga a říše začala přebírat jednotlivé filmové společnosti. Celý proces byl dovršen v lednu 1942 založením firmy UFA, jež sdružovala všechny německé produkční společnosti – Bavaria-Filmkunst, Berlin-Film, Deutsche Zeichenfilm, Mars-Film, Prag-Film, Terra-Filmkunst a Wien-Film.“⁶⁴

⁶¹ BRADLEY, John F. N. *Dějiny Třetí říše: Německo v období nacismu*. Praha: Victoria publishing, 1995, s. 53.

⁶² THACKER, T. *Konec „Třetí říše“: Porážka, denacifikace a Norimberk leden 1944 – listopad 1946*. Praha: Mladá fronta, 2011, s. 173.

⁶³ KAŠPAR, Lukáš. *Český hraný film a filmaři za Protektorátu*. Praha: Libri, 2007, s. 44.

⁶⁴ Tamtéž, s. 45.

3 KONCENTRAČNÍ TÁBORY

Nacistické koncentrační tábory byly nejprve určeny k izolaci politických odpůrců režimu. Postupně byli vězňové využíváni k velmi náročné fyzické práci v dolech a lomech, kde docházelo k vysoké úmrtnosti. Po konferenci ve Wannsee začaly tábory sloužit ke zcela jinému účelu. Tím byla fyzická likvidace a postupné vyhlazení všech nežádoucích skupin obyvatel, kam patřili Židé, Romové, váleční zajatci, političtí vězni, zločinci, asociálové, homosexuálové nebo svědci Jehovovi.

3.1 HISTORIE

Historie vzniku koncentračních táborů je dlouhá. Někteří z autorů uvádí, že počátky vzniku těchto táborů spadají do období Búrské války, která se odehrála v letech 1899 až 1902. V tomto konfliktu proti sobě bojovaly jihoafrické búrské republiky Transvaal a Oranžský svobodný stát a Britské impérium, jež nakonec zvítězilo.

První koncentrační tábory vznikaly v roce 1900 u Mafekingu a byly určeny búrským rodinám i britským civilistům. Do konce války vzniklo po celé jižní Africe celkem čtyřicet šest britských koncentračních táborů pro bílé, kam bylo umístěno přes sto šestnáct tisíc lidí, přičemž převážná většina z nich byly ženy a děti.⁶⁵ O podmínkách v táborech se vyjadřuje Filip Nerad ve své knize Búrská válka: „*Podmínky v jednotlivých táborech nebyly stejné, situace v nich se lišila případ od případu. Vždy to záleželo na schopnostech a vůli vrchního dozorce. Přesto nelze obecně označit životní podmínky obyvatel táborů za vyhovující. Tisíce početných rodin (búrské matky mívaly i deset dětí) se tísnily v chatrných přístřešcích nebo stanech, které byly vlhké a plné prachu. Nebylo výjimkou, že v nich nebyly ani postele nebo matrace, a tak jejich obyvatelky byly nuceny spát na zemi.... Stejně katastrofální byly i hygienické podmínky a v některých táborech nebylo ani mýdlo. V této zoufalé situaci, zhoršované dusným jihoafrickým klimatem a nedostatečnými hygienickými návyky búrských obyvatel, zákonitě vypukly epidemie nemocí, kterým špatně vybavená zdravotnická služba táborů nebyla sto čelit.*“⁶⁶ Je tedy zřejmé, že se tyto přeplněné tábory s nedostatkem hygieny staly vzorem pro nacistické tábory smrti.

⁶⁵ NERAD, Filip. *Búrská válka*. Praha: Aleš Skřivan, 2004. s. 174.

⁶⁶ Tamtéž, s. 175.

Koncentrační tábory v Sovětském svazu měla na starost Hlavní správa táborů (rus. Gosudarstvennoje upravlenije lagerej, dále jen gulag). Tyto tábory se do značných rozměrů začaly rozrůstat kolem roku 1930 za vlády Josifa Vissarionoviče Džugašviliho neboli Stalina. Svou politikou kolektivizace zotročoval vesnické obyvatele, jež posílal do gulagů na Sibiř.⁶⁷ Do táborů byli obyvatelé všech věkových kategorií a jakékoli státní příslušnosti zavíráni z různých důvodů, přičemž nejčastějšími z nich byla vlastizrada, příslušnost k pravicově trockistickým organizacím, špionáž, škůdcovství, trestné činy, banditismus a loupeže, výtržnictví, protisovětská agitace, rozkrádání a další.⁶⁸ Sovětské gulagy byly zdrojem levné otrocké práce a jejich zajatci museli stavět náročné projekty a těžit nerostné suroviny.

Koncentrační tábory v Německu začaly vznikat ihned po uchopení moci nacisty. Jako první dal dne 22. března 1933 zřídit Heinrich Himmler tábor Dachau nedaleko Mnichova v jižním Německu. Ke zřízení tábora využil budovy a prostory bývalé továrny na výrobu střeliva a prvními vězni se stali sympatizanti komunistů a další političtí odpůrci nacistů.⁶⁹ Vězňové museli vykonávat fyzicky velmi náročnou práci, o které se zmiňuje i Rudolf Höss ve svých pamětech: „*Jedna z nejtěžších prací, které museli vězni v koncentračním táboře Dachau v prvních letech vykonávat, spočívala v tahání železného válce o výšce vzrostlého člověka, kterým se válcovaly táborové cesty, jež vězni postavili.*“⁷⁰

Zatýkáni nebyli jen Židé a komunisté, ale i Romové, homosexuálové, zloději, katolíci i protestanti. Tábory řídili důstojníci SS v hodnosti Standartenführer (plukovník) nebo Sturmbannführer (major), na nižší úrovni pak důstojníci v hodnosti Hauptsturmführer (kapitán) nebo Obersturmführer (nadporučík). Postupně začaly vznikat řetězce dalších koncentračních táborů, které se rozprostíraly na území dobytém nacisty. Po určité době hlavní koncentrační tábory zřizovaly své pobočky, které využívaly průmyslové podniky jako zdroj levné pracovní síly.⁷¹

První koncentrační tábory byly řízeny důstojníky SA, ale po Noci dlouhých nožů a zavraždění Ernsta Röhma byly vystřídány příslušníky SS. Bývalí funkcionáři byli likvidováni a tábory se staly vězením i pro nepolitické osoby ohrožující bezpečnost lidu a státu. Úkolem už nebylo vyřadit ze společnosti osoby, které byly na obtíž, ale podle nařízení nacistické vlády měly tyto tábory zajistit co největší počet pracovní síly. Velitelé SS začali uplatňovat

⁶⁷ CHLEVNŮK, Oleg. V. *Historie Gulagu: Od kolektivizace do „velikého teroru“*. Praha: BB/art, 2008, s. 26.

⁶⁸ Tamtéž, s. 366 – 367.

⁶⁹ CLAYOVÁ, C.; LEAPMAN, M. *Panská rasa*. Praha: Columbus, 1996, s. 47.

⁷⁰ HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi*. Praha: Academia, 2006, s. 108.

⁷¹ BUTLER, R. *Gestapo: Dějiny Hitlerovy tajné policie 1933 – 45*. Praha: Svojtka & Co, 2006, s. 101.

teror a násilí, jež postupně vzrůstalo a vyústilo ve zřízení plynových komor, které se staly nástrojem pro zavraždění milionů nevinných lidí.

Hlavním zlomem ve výstavbě koncentračních táborů se stala konference ve vile na břehu berlínského jezera Wannsee svolaná vedoucím RSHA Reinhardem Heydrichem a konaná 20. ledna 1942. Na tomto jednání o přípravě vraždění evropských Židů bylo přítomno patnáct odpovědných činitelů SS a nacistické vlády. Na poradě se všichni členové dohodli na „konečném řešení židovské otázky“ (něm. Endlösung), které znamenalo systematickou a fyzickou likvidaci všech evropských Židů. Byla zde řeč o „evakuaci“ všech Židů na Východ a o nakládání s polovičními nebo čtvrtinovými Židy, stejně jako se Židy majícími nežidovské manžely nebo manželky.⁷² Podle Marka Rosemana však nebyla tato konference plánem pro genocidu, jelikož sovětští Židé byly masově vražděni už půl roku před začátkem konference a vraždění Židů v plynových komorách v Chelmnu probíhalo již od prosince 1941.⁷³ Konference tedy spíše potvrdila již probíhající genocidu a umožnila vznik táborů určených k masovému vyvražďování, mezi které řadíme Belzec, Sobibor, Majdanek nebo Treblinku.

3.2 TYPOLOGIE

Nacistické koncentrační tábory nebyly jednoho druhu, ale dělily se do mnoha kategorií. Na začátku výstavby byly jednotlivé druhy táborů navzájem odděleny, ale s postupující válkou se jejich funkce začaly prolínat, a je tudíž velmi obtížné zřízené tábory charakterizovat a zařadit do jednoznačných skupin. Autorky knihy *Tábory utrpení a smrti* uvádějí různé typy koncentračních táborů, které v době nacistického režimu existovaly. Mezi základní typy táborů patří:

- a. Zvláštní tábory pro osoby se zvláštním zacházením.
- b. Pracovně výchovné tábory určené osobám, jež porušily pracovní smlouvu nebo nepracovaly podle nacistických hledisek. Vyskytovaly se zde i lidé propuštění z vězení, kteří se měli pobytem v táboře vychovat ke vzornému plnění všech úkolů. Vězni byli vystaveni tvrdým a fyzicky náročným pracovním podmínkám v kamenolomech, jimž velmi často podlehly. Tyto tábory byly hlavním zdrojem příjmů pro organizaci SS a celou Třetí říši.

⁷² ROSEMAN, Mark. *Setkání ve vile u jezera*. Praha: Dokořán, 2003, s. 9.

⁷³ Tamtéž, s. 10.

- c. Vězeňské tábory s lidmi odsouzenými nacistickým lidovým nebo zvláštním soudem. Později sem byli umístováni i lidé odsouzení bez soudních orgánů.
- d. V zajišťovacích táborech obvykle čekali lidé na soud nebo na transport do koncentračních táborů.
- e. Trestné tábory se podobaly koncentračním táborům, ale podléhaly justiční správě.
- f. V pracovních táborech byli ubytovaní dělníci nasazení na práce do Německa.
- g. Společné tábory byly určené pro dělníky a jejich rodiny, a zpravidla nebyly střežené.
- h. Nestřežené obytné tábory, ze kterých dělníci vycházeli za prací.
- i. Internační tábory sloužící k věznění cizích státních příslušníků.⁷⁴

Autor Robin Neillands se zmiňuje o dalších druzích táborů, mezi které řadí vyhlazovací tábory neboli tábory smrti určené k likvidaci osob hned po příjezdu. Experimentální tábory nacisté zřizovali pro své doktory, kteří na nevinných vězňích uskutečňovaly své drastické lékařské pokusy, zpravidla bez anestetik a léků proti bolesti. Cvičné tábory sloužily členům SS, kteří zde absolvovali výcvik v nejrůznějších technikách hromadného vraždění, aby se z nich mohli stát suroví a perverzní sadisté. Výjimkou nebyly ani ozdravné tábory, v nichž byli Židé drženi jako rukojmí. Časté byli i zajatecké tábory s válečnými zajatci ze zemí obsazených Německem, jejichž nejpočetnější skupinu tvořili sovětsí vojáci.⁷⁵

3.3 GHETTA

Ihned po vypuknutí druhé světové války nacisté začali na okupovaném území zřizovat ghetta, která byla určena k izolaci židovských občanů. Většina ghatt sloužila jako přestupné stanice do koncentračních a vyhlazovacích táborů. Mezi nejznámější ghetta zřízená nacisty patří zejména ghetto ve Varšavě, Lodži, Krakově, Minsku nebo českém Terezíně.

Největším ghettem v Polsku bylo varšavské ghetto. To se nacházelo na severu města v bývalé židovské čtvrti. V krátké době po jeho zřízení bylo odděleno vysokou zdí, která neumožňovala jakýkoli kontakt s okolním světem. Kvůli špatným hygienickým podmínkám způsobeným přeplněností zde docházelo k vysoké úmrtnosti. Od 22. července 1942 byly zahájeny transporty do vyhlazovacích táborů na východě. Ihned po prvních deportacích

⁷⁴ BUBENÍČKOVÁ, R.; KUBÁTOVÁ, L.; MALÁ, I. *Tábory utrpení a smrti*. Praha: Svoboda, 1969, s. 94.

⁷⁵ NEILLANDS, Robin. *Pád třetí říše: Ode Dne D po Den vítězství*. Ostrava: Olda, 1997, s. 277.

vznikla v ghettu odbojová organizace s názvem Żidowska organizacja bojowa, která shromažďovala zbraně a připravovala se na vzpou. Ozbrojený odpor vypukl 18. ledna 1943 a o den později došlo k zahájení likvidace ghetta. Odbojáři se ukrývali v domech i podzemních bunkrech, které byly jeden po druhém vypalovány. Dopadení Židé, kteří přežili, byli poté zastřeleni nebo deportováni do vyhlazovacích táborů.⁷⁶

Na českém území bylo nedaleko Litoměřic založeno ghetto Terezín. První vězni přišli do tábora 24. listopadu 1941 a byli ubytováni v bývalých vojenských kasárnách. Od ledna následujícího roku do října roku 1944 byli vězni zařazeni do východních transportů a odvázeni do vyhlazovacích táborů.⁷⁷ Kvůli návštěvě Mezinárodního výboru Červeného kříže v roce 1943 bylo ghetto upraveno. Vznikl zde například hudební pavilon, park, dětské hřiště, společenský dům, kavárna nebo banka.⁷⁸ Ghetto bylo delegaci interpretováno jako vzorný terezínský tábor, kde nedochází k vraždám, mučení nebo vysoké úmrtnosti. Německému vedení se tak podařilo podat účastníkům prohlídky nepravdivé informace o skutečných poměrech, které zde vládly a transporty tak mohly bez nejmenších problémů pokračovat až do podzimu roku 1944.

3.4 OSVĚTIM

Nejvíce Židů z terezínského ghetta bylo posíláno do koncentračního a vyhlazovacího tábora Osvětim v Polsku. Koncentrační tábor Osvětim (něm. Auschwitz) byl založen na rozkaz Heinricha Himmlera ze dne 27. dubna 1940. Tábor se rozkládal nedaleko města Oświęcim na jihu Polska v bažinaté oblasti mezi řekami Vislou a Solou. Velitelem tábora byl jmenován Rudolf Höss, který měl zkušenosti z tábora v Dachau a Sachsenhausenu. Jeho úkolem bylo přebudovat bývalé kasárny polské armády na vyhlazovací zařízení. To se mu povedlo a Osvětim se tak stala největším táborovým komplexem, v němž zahynulo nespočet obětí.

⁷⁶ FRANKL, Michal. *Varšavské ghetto* [online]. [citováno 6. 6. 2012]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.holocaust.cz/cz2/history/camps/varsava>>.

⁷⁷ BUTLER, R. *Gestapo: Dějiny Hitlerovy tajné policie 1933 – 45*. Praha: Svojtka & Co, 2006, s. 94.

⁷⁸ KRYL, Miroslav. *Osud vězňů terezínského ghetta v letech 1941 – 1944*. Brno: Doplněk, 1999, s. 106

3.4.1 Struktura tábora

Koncentrační tábor Osvětim se skládal ze tří oddělených táborů. Osvětim I (něm. Stammlager) byl kmenový tábor ležící na okraji města, Osvětim II – Březinka (něm. Birkenau) se nacházel u vesnice Brzezinka západně od kmenového tábora. Poslední součástí tábora byla Osvětim III – Monovice (něm. Monowitz). Zde se nacházela továrna na výrobu syntetického kaučuku patřící chemickému závodu Buna, který podléhal koncernu I. G. Farben.⁷⁹

3.4.1.1 Osvětim I

Jako první byli v kmenovém táboře postaveny vězeňské bloky a krematorium na spalování mrtvých. Tábor byl určen převážně pro mužské vězně a sovětské válečné zajatce. Později přikázal Rudolf Höss vyrobit nad vstupní ocelovou bránou nápis Práce osvobozuje (něm. Arbeit mach frei), který byl poprvé použit v Dachau. Program vyhlazování se zpočátku uskutečňoval ve sklepě bloku číslo jedenáct, kde se nacházela táborová věznice. Zde byly umístěny cely, kde docházelo k mučení a bičování. Později byla k tomuto účelu vybudována plynová komora v místním krematoriu.⁸⁰ Ústřední postavou, která je s blokem číslo jedenáct spojena, je římskokatolický kněz z Varšavy Maksymilian Maria Kolbe, který obětoval svůj život za jiného vězně a otce rodiny. Svým statečným činem si zasloužil pozornost, a proto byl v roce 1982 polským papežem Janem Pavlem II. prohlášen za svatého.⁸¹

Mezi další součásti kmenového tábora patřil blok číslo deset, kde se nacházela táborová nemocnice. Zde docházelo k usmrcování vězňů fenolovými injekcemi nebo pomocí rentgenového záření. Lékaři tu prováděli pokusy na lidech a experimenty vedoucí ke sterilizaci a bolestivé smrti. Mezi těmito dvěma bloky byla postavena popravčí zeď, kde příslušníci SS stříleli vězně, kteří se pokusili o útěk nebo se něčím provinili. Neodmyslitelnou součástí Osvětimi bylo táborové shromaždiště (tzv. apelplac), kde se každý den museli všichni vězni z tábora shromáždit ke sčítání. Na tomto shromaždišti se nacházela šibenice i sloupy určené k vymknutí rukou. K táboru patřil u dům jeho velitele Rudolfa Hösse, na jehož místě v současné době stojí šibenice, na níž byl 16. dubna 1947 popraven.⁸²

⁷⁹ DWORKOVÁ, D.; PELT, R. J. van. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 348.

⁸⁰ SOFSKY, Wolfgang. *Řád teroru: Koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 172.

⁸¹ REES, Laurence. *Osvětim: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Universum, 2005, s. 59.

⁸² HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi*. Praha: Academia, 2006, s. 18.

3.4.1.2 Osvětim II – Březinka

S postupným zvyšováním počtu vězňů v kmenovém táboře docházelo k přeplněnosti, a proto bylo nutné stávající území rozšířit. V roce 1941 proto došlo ke stavbě vyhlazovacího tábora u tří kilometry vzdálené obce s názvem Brzezinka. Březinka byla nacistickým nejrozsáhlejším táborem a stala se také symbolem masového vyvražďování evropských Židů. Pro lepší srozumitelnost budeme v následující kapitole užívat český ekvivalent „Březinka“.

Tábor se na konci války rozprostíral na ploše 175 hektarů a obsahoval kolem tří set primitivních kamenných a dřevěných baráků, které měly charakter koňských stájí. Tábor byl rozdělen na několik sektorů, do kterých se řadil tábor ženský, mužský, karanténní, terezínský rodinný, cikánský, nemocniční, Kanada a Mexiko. Jednotlivé sektory od sebe odděloval ostnatý drát pod elektrickým proudem o celkové délce šestnácti kilometrů.⁸³

V bezprostřední blízkosti tábora byly zřízeny krematoria a plynové komory, které vznikly přebudováním dvou selských usedlostí v nedalekém lesíku. Poblíž byly vykopány masové hroby a jámy určené ke spalování mrtvých. V následujících dvou letech probíhaly stavby na čtyřech velkých krematoriích, jejichž součástí byla svlékací místnost, plynová komora i pece určené ke zpopelnění.⁸⁴

Na rampu v Březince přijížděly vlaky z celé okupované Evropy. Ihned po vystoupení z vlaku následovala selekce. Jejímž prostřednictvím zejména lékaři SS rozhodovali o tom, kdo bude žít a kdo zemře. Příslušníci SS rozdělovali vězně na schopné práce a ty, kteří byli odsouzeni k smrti a ihned odcházeli do plynových komor. Hromadění práceschopných způsobovalo přeplnění kapacit tábor a nedostatečné hygienické podmínky, nevyhovující ubytování a stravování vedly k šíření nemocí a infekcí.⁸⁵

Osoby určené k likvidaci přicházely do plynových komor, v nichž byly nainstalovány sprchy a vodovodní potrubí. Jakmile byly dveře komory zavřeny, povolání vhodili otvorem ve stropě do ventilační šachty Cyklon B přepravovaný v uzavřených plechovkách. Ten byl původně určen k dezinfekci, dezinfekci a deratizaci, avšak nyní byl využíván k usmrcování lidí. Malé granule kyanovodíku se ihned při kontaktu se vzduchem začaly měnit ve smrtící a jedovatý plyn, který vězně usmrtil během pěti až dvaceti minut.⁸⁶ Posedlost vražděním dosáhla vrcholu na jaře a počátkem léta roku 1944, kdy do tábora dorazily vlaky plné Židů z Maďarska. Tato akce je považována za „nejdůkladnější a ve své plánovitosti a rychlosti

⁸³ HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi*. Praha: Academia, 2006, s. 130.

⁸⁴ SOFSKY, Wolfgang. *Řád teroru: Koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 272.

⁸⁵ HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi*. Praha: Academia, 2006, s. 231.

⁸⁶ Tamtéž, s. 219.

nejdrastičtější ze všech akcí na likvidaci Židů, které kdy byly v některé zemi pod německou nadvládou provedeny.“⁸⁷

S končící válkou nacisté vyhodili krematoria a plynové komory do vzduchu, čímž se snažili zahladit stopy svých zločinů. Osvětim byla osvobozena 27. ledna 1945 Rudou armádou, přesněji 60. armádou 1. ukrajinského frontu. Sovětští vojáci zde našli asi osm tisíc vyhublých a nemocných vězňů.⁸⁸ Vojáci zde našli i velké množství dokumentů, které usvědčily vyznavače nacionálního socialismu z nelidských zločinů, a jež byly použity jako důkaz v procesu s hlavními nacistickými zločinci v Norimberku.

3.4.1.3 Osvětim III – Monovice

Třetí částí osvětimského vyhlazovacího komplexu byl tábor Osvětim III v sedm kilometrů vzdálených Monovicích, zřízený v roce 1942. Byl to především otrocký pracovní tábor, kde se vyráběl syntetický kaučuk pro německé závody I. G. Farbenindustrie AG. Tábor poskytoval zásobu dělníků pro německé podniky, které se podílely na válečném úsilí a německé firmy zde mohli získat levnou pracovní sílu v podobě vězňů.⁸⁹

3.4.2 Vězňové

Do koncentračního tábora Osvětim byli dopravováni vězni různého postavení, věku i národnosti. Vězně od sebe odlišovaly barevné trojúhelníky umožňující na první pohled zařadit všechny vězněné do příslušné kategorie. Každému nově příchozímu vězni vytetovali na předloktí levé ruky číslo a na levou stranu prsou a pravou nohavici trestaneckého oděvu přišili odpovídající trojúhelník. Političtí vězňové dostali trojúhelník červený, svědci Jehovovi fialový, kriminálníci a trestanci zelený, homosexuálové růžový, Romové hnědý a Židé nosili Davidovu hvězdu. Asociálové, kam patřili lidé nepracující, alkoholici, tuláci, prostitutky a kriminální recidivisté byli označeni černým trojúhelníkem.⁹⁰ Často byla v trojúhelníku uvedena i národnost vězně vyznačená velkými písmeny abecedy.

⁸⁷ HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi*. Praha: Academia, 2006, s. 213.

⁸⁸ THACKER, T. *Konec „Třetí říše“: Porážka, denacifikace a Norimberk leden 1944 – listopad 1946*. Praha: Mladá fronta, 2011. s. 65.

⁸⁹ POSNER, Gerald L.; WARE, John. *Mengele: Anděl smrti*. Praha: XYZ, 2007. s. 45.

⁹⁰ BURGER, Adolf. *Ďáblova dílna*. Praha: Ikar, 2007, s. 31.

K vězňům se řadili i příslušníci zvláštních oddílů (něm. Sonderkommando). Byli jimi zejména vězni židovského původu, kteří měli na starost obsluhu plynových komor a krematorií. Jejich úkolem bylo uklidnit nově příchozí před vstupem do plynových komor, které členové komanda označovali jako sprchy, kde dojde k následné dezinfekci. Důvodem této lži byla snaha zachránit si život a zabránit šíření paniky a možnosti vzniku vzpoury. Tyto zvláštní oddíly se také staraly o vyklízení těl z plynových komor, usmrceným trhali zlaté zuby, ženám stříhali vlasy a třídili majetek zavražděných, který byl posléze posílán do celého Německa. Složení Sonderkommand se často měnilo a po několika měsících byli členové stávající skupiny zabiti a nahrazeni členy novými.⁹¹ Židé náležející ke komandu většinou plnili rozkazy a poslušně vykonávali svou práci, aby si zachránili život. Výjimkou byl 7. říjen 1944, kdy se pokusilo židovské zvláštní komando s pomocí vězeňkyň ze ženského tábora o ozbrojený útěk z Březinky. Ke vzpouře došlo v krematoriu číslo čtyři, avšak pokus se nezdařil. Při povstání bylo zabito přes 455 vězňů a čtyři příslušníci SS.⁹²

K vězňům patřili i lidé pracující v odklízecím komandu Kanada, jehož název symbolizoval zemi, kde je nadbytek potravin a bohatství. Příslušníci tohoto komanda třídili zavazadla nově příchozích a uloupené věci byly dopravovány do říše. Vězňové z tohoto komanda měli tak větší šanci přežít, jelikož v zavazadlech nalézali potraviny a léky potřebné pro snesitelnější život v táboře.⁹³

S českými dějinami je spojen terezínský rodinný tábor, kam byli transportováni lidé z ghetta Terezín, jenž se nacházelo nedaleko Litoměřic v tehdejší Protektorátu Čechy a Morava. Tento tábor existoval v Březince v úseku BIIb od září 1943 do července 1944. Židé z Československa neprošli po příjezdu selekcí, jelikož je chtěli nacisté využít k účelům propagandy. Vězni si mohli ponechat své věci, neostříhali jim vlasy a rodiny nebyly rozděleny. Všichni věznění ovšem museli svým židovským příbuzným a známým posílat korespondenční lístky, které měli vyvrátit pověsti o likvidacích, které se v Osvětimi provádí.⁹⁴ Osud tábora byl ale tragický. V noci z 8. na 9. března 1944 se v plynových komorách odehrála největší hromadná vražda československých občanů během druhé světové války. Zbytek tábora byl zplynován z 11. na 12. července 1944.⁹⁵

⁹¹ DWORKOVÁ, D.; VAN PELT, R. J. van. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 321.

⁹² HÖß, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi*. Praha: Academia, 2006, s. 169.

⁹³ BURGER, Adolf. *Đáblova dílna*. Praha: Ikar, 2007, s. 48.

⁹⁴ REES, Laurence. *Osvětim: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Universum, 2005, s. 192.

⁹⁵ KÁRNÝ, Miroslav. Terezínský rodinný tábor v „konečném řešení“. In *Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau: sborník z mezinárodní vědecké konference konané v Praze 7. – 8. března 1994*. Praha: Melantrich, 1994, s. 36.

I přes velmi dobré zabezpečení se některým vězňům podařilo z tábora uprchnout. Jeden z nejnámějších útěků se povedl dvojici slovenských Židů a blokových písařů. Vězni číslo 29 162 Alfredu Wetzlerovi a vězni číslo 44 070 Walteru Rosenbergovi neboli Rudolfu Vrbovi.⁹⁶ Vězni uprchli 7. dubna 1944. Podařilo se jim dojít na Slovensko a informovat židovské vedení a později i celý svět o vraždách v koncentračním táboře Březinka. Prostřednictvím těchto i dalších vězňů, kterým se podařilo uprchnout, se světová veřejnost dozvěděla o nacistických zvěrstvech a vraždách milionů lidí. Tato svědectví se později stala významným důkazem obžaloby při procesu v Norimberku.

⁹⁶ BURGER, Adolf. *Ďáblova dílna*. Praha: Ikar, 2007, s. 97.

4 NORIMBERSKÝ PROCES

Norimberský proces proti představitelům Třetí říše byl největší proces v dějinách. Obžalovaní zde byli obviněni ze zločinů, které byly předem promyšlené a systematicky vykonávané. Tyto zločiny ještě před rokem 1945 neexistovaly a od procesu v Norimberku se staly součástí mezinárodního trestního práva.

4.1 CHARAKTERISTIKA PROCESU

Norimberský proces byl soudní proces, který probíhal od 20. listopadu 1945 do 1. října 1946 v Justičním paláci v Norimberku. Tento proces vedly vítězné mocnosti druhé světové války Spojené státy americké, Velká Británie, Francie a Sovětský svaz proti hlavním představitelům nacistického Německa. Obžalovací spis byl přečtený 18. října 1945 a obsahoval čtyři hlavní body obžaloby, mezi něž patří spiknutí umožňující spáchat zločiny uváděné v dalších bodech obžaloby, zločiny proti míru, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti.⁹⁷

Ustanovený Mezinárodní vojenský tribunál si vybral jako sídlo procesu bavorské město Norimberk. Ten byl jakýmsi symbolem nacismu, jelikož se zde konaly slavnostní stranické sjezdy nacistické NSDAP a byly zde přijaty i norimberské zákony postavené na rasovém antisemitismu. Dalším důvodem bylo, že Justiční palác s přílehlou věznicí zůstal po mohutném bombardování ve velmi dobrém stavu a byl tudíž vhodný k tomu, aby se zde proces takového rozsahu mohl uskutečnit.⁹⁸

Cílem tohoto rozsáhlého procesu bylo především potrestání hlavních válečných zločinců, zrušení nacistických zákonů, odsouzení a rozpuštění nacistických organizací, likvidace ozbrojených sil a rozvoj demokratických principů. Po vynesení rozsudku nastal složitý proces denacifikace, který znamenal přeorganizování německého školství a potrestání všech Němců, kteří spolupracovali s režimem a podíleli se na jeho zločinech.

⁹⁷ TERNON, Yves. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997, s. 26.

⁹⁸ THACKER, T. *Konec „Třetí říše“: Porážka, denacifikace a Norimberk leden 1944 – listopad 1946*. Praha: Mladá fronta, 2011. s. 186.

4.2 SLOŽENÍ SOUDU

Soud byl složen ze soudců, žalobců a prokurátorů, které každá ze čtyř velmocí poskytla. Obhájci obžalovaných naopak byli němečtí právníci. Hlavním žalobcem za Spojené státy americké byl člen Nejvyššího soudu Spojených států amerických Robert Houghwoud Jackson, který přednesl 21. listopadu 1945 zahajovací řeč: „*Zde dosáhla nacistická degenerace svého vrcholu. Nerad zatěžuji protokol takovými patologickými historkami, ale je naším smutným úkolem soudit muže, kteří jsou zločinci... Naše důkazy vás naplní odporem, a vy řeknete, že jsem vám vzal spánek. Ale jsou to věci, které vzbudily hnus a odpor světa a proti nimž se pozvedla každá ruka v civilizovaných zemích k boji proti nacistickému Německu.*“⁹⁹ Dalšími žalobci byli sir Hartley Shawcross za Velkou Británii, generál Roman Andrejevič Ruděnko za Sovětský svaz a Francois de Menthon za Francii, který byl vystřídán Augustem Champetierem de Ribes. Předsedou Mezinárodního vojenského tribunálu byl zvolen lord Geoffrey Lawrence, člen Nejvyššího soudu Velké Británie.¹⁰⁰

4.3 OBŽALOVANÍ

Před soudem v procesu s hlavními válečnými zločinci stálo jen dvacet jedna obžalovaných. Mnoha válečným zločincům se podařilo po skončení druhé světové války z Německa uprchnout, přičemž někteří byli dopadeni až po skončení procesu a spouště dalším se podařilo spravedlnosti uniknout. Hlavní obžalovaní nesli vinu i za Adolfa Hitlera, Heinricha Himmlera a Josepha Goebbelse, kteří byli hlavními strůjci nacismu, avšak spáchali sebevraždu před vypuknutím procesu.

Podle člena sovětské delegace Arkadije Iosifoviče Poltoraka „*Tribunál konal 403 zasedání, jeho protokoly mají celkem 16 000 stran. Obžaloba předložila 2630 dokumentů, obhajoba 2700. Bylo vyslechnuto 195 svědků a kromě toho bylo prostudováno 300 000 přísežných písemných výpovědí. Tento bezpříkladný soudní proces pohltit 5 miliónů listů papíru o váze 200 tun. V jeho průběhu bylo spotřebováno 27 000 metrů zvukového filmu a 7000 fotografických filmů.*“¹⁰¹ Z těchto informací je patrné, že byl soudní proces v Norimberku největším v dějinách a potrestal lidi, kteří zneužili svou moc proti lidstvu.

⁹⁹ GILBERT, Gustave Mark. *Norimberský deník*. Praha: Mladá fronta, 1981, s. 41.

¹⁰⁰ POLTORAK, A. I. *Norimberský proces*. Praha: Naše vojsko, 1977, s. 133.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 11-12.

K tomu, aby soud spravedlivě rozhodl a odsoudil obžalované, potřeboval spoustu důkazů. Ty předkládala obžaloba zejména v podobě dokumentů, které získala během osvobození z nacistických archivů. Mezi významné důkazy patřily výpovědi svědků i knihy z koncentračních táborů zaznamenávající v abecedním pořadí „přirůstky“ a „úbytky“ nových vězňů.¹⁰²

Dalším podstatným důkazem byly výrobky z lidských vlasů, kůže nebo tuku. Pro ilustraci atmosféry v soudní síni uvádíme vzpomínku ruského spisovatele a účastníka procesu Borise Polevoje: *„Pulty uprostřed sálu byly stále ještě zakryty. Po přestávce odhrnul sovětský prokurátor prostěradlo z jednoho z předmětů. V sále se nejdříve rozhostilo rozpačité ticho a potom bylo slyšet vzrušený šepot. Na stole pod skleněným příklopem ležela na mramorové podložce lidská hlava. Ano, lidská hlava s dlouhými nazad česanými vlasy, záhadným způsobem zmenšená do velikosti pěsti. Vysvětlili nám, že to byl svého druhu suvenýr, ozdobný předmět. Tyto hlavy vyráběli v koncentračním táboře a dávali je v upomínku význačným návštěvníkům. Vězně, kterého si návštěva vybrala, zabili. Nejistým způsobem vyndali krkem zbytky rozdrčených kostí a mozek. Zkrabatělou hlavu opětně něčím naplňovali a proměňovali v příšeru.... Na prokurátorův pokyn byly odkryty všechny pulty a stoly. Byla tam lidská kůže v různých stadiích zpracování: právě stažená ze zabitého, po očištění, po vydělání a po celkovém zpracování. Nakonec výrobky z této kůže – elegantní dámské střevičky, kabelky, aktovky, psací podložky a dokonce bundy.“*¹⁰³ Výjimkou nebyly ani mýdla z lidského tuku nebo stínítka na lampy z tetované kůže obětí.

Na norimberském procesu seděli obžalovaní ve dvou řadách podle důležitosti funkce, kterou zastávali v nacistické hierarchii. Největší pozornost byla věnována veliteli německého letectva Hermannu Wilhelmu Göringovi. Vedle něj seděl po Göringovi Hitlerův druhý zástupce Rudolf Höss a dále ministr zahraničních věcí Joachim von Ribbentrop, náčelník generálního štábu Wilhelm Keitel, šéf RSHA Ernst Kaltenbrunner, filozof strany a hlavní ideolog nacismu Alfred Rosenberg, velitel Generálního gouvernementu v okupovaném Polsku Hans Frank, říšský protektor v Čechách a na Moravě Wilhelm Frick, vydavatel protizidovského plátku Julius Streicher, ministr hospodářství Walter Funk a prezident říšské banky Hjalmar Schacht. Na druhé lavici obžalovaných seděl velitel německého válečného námořnictva Karl Dönitz, velkoadmirál Erich Raeder, vůdce Hitlerovy mládeže Baldur von Schirach, organizátor nasazování pracovních sil Fritz Sauckel, náčelník operačního štábu německých ozbrojených sil Alfred Jodl, diplomat Franz von Papen, guvernér obsazeného

¹⁰² Tamtéž, s. 126.

¹⁰³ POLEVOJ, Boris. *Norimberský deník*. Praha: Lidové nakladatelství, 1972, s. 56.

Rakouska Arthur Seyss-Inquart, architekt Albert Speer, ministr zahraničních věcí a zastupující říšský protektor Konstantin von Neurath a vedoucí oddělení rozhlasu Hans Fritzsche.¹⁰⁴ Z obžalovaných chyběl Robert Ley, který spáchal sebevraždu ve vězení ještě před začátkem hlavního přelíčení a Hitlerův tajemník Martin Bormann odsouzený v nepřítomnosti.¹⁰⁵ Obžalovaní byli tedy nejen hlavní strůjci nacionálního socialismu, ale i ministři a osoby působící v námořnictvu nebo umění.

Všichni obžalovaní nacisté měli nadprůměrnou inteligenci, což dokazuje výzkum amerického psychologa Gustava Marka Gilberta. Ten během procesu zastával funkci vězeňského psychologa a každý den přicházel s vězňnými do styku. Pomocí různých psychologických testů zjistil, že všichni obžalovaní kromě Streichera měli nadprůměrnou inteligenci a jejich inteligenční kvocient se pohyboval v rozmezí od 113 do 143.¹⁰⁶

Norimberský proces byl sice nejdůležitější a největší, ale během poválečných let se konaly i další procesy sloužící k odsouzení důležitých osob nacistického Německa. Mezinárodní vojenský tribunál vyzýval velitele jednotlivých zón v Německu, aby zatkli a spravedlivě odsoudili každého, kdo je podezřelý alespoň z jednoho bodu obžaloby.¹⁰⁷ Jeden z těchto procesů se konal od 9. prosince 1946 do 19. července 1947 před americkým vojenským tribunálem v Norimberku. Obžalováno bylo celkem dvacet tři lékařů, kteří prováděli své experimenty na vězňích v koncentračních táborech.¹⁰⁸ Lékaři prováděli svou práci bez výčitek svědomí a s přesvědčením, že pomáhají Hitlerovi uskutečňovat jeho rasové plány. Vězně určené k pokusům tak týrali hladem, žízní a zimou, nechali je topit, amputovali jim končetiny, dusili je nebo pitvali zaživa. Prováděli pokusy s malárií, skvrnitým tyfem, infekční žloutenkou, jedy, slanou vodou a vězně sterilizovali působením rentgenového záření.¹⁰⁹

Za zločinecké organizace byly v Norimberku prohlášeny SS, SD, gestapo a vedení nacistické strany.¹¹⁰

¹⁰⁴ THACKER, T. *Konec „Třetí říše“: Porážka, denacifikace a Norimberk leden 1944 – listopad 1946*. Praha: Mladá fronta, 2011. s. 150.

¹⁰⁵ OVERY, Richard. *Třetí říše: Kronika*. Praha: Libri, 2011, s. 379.

¹⁰⁶ GILBERT, Gustave Mark. *Norimberský deník*. Praha: Mladá fronta, 1981, s. 32.

¹⁰⁷ THACKER, T. *Konec „Třetí říše“: Porážka, denacifikace a Norimberk leden 1944 – listopad 1946*. Praha: Mladá fronta, 2011. s. 151.

¹⁰⁸ MOULIS, Miloslav. *To byl Buchenwald*. Praha: Naše vojsko, 1957. s. 50.

¹⁰⁹ SPITZOVÁ, Vivien. *Ďáblovi doktoři*. Praha: BB/art, 2009. s. 19.

¹¹⁰ THACKER, T. *Konec „Třetí říše“: Porážka, denacifikace a Norimberk leden 1944 – listopad 1946*. Praha: Mladá fronta, 2011. s. 202.

4.4 ROZSUDKY

Rozsudky Mezinárodního vojenského tribunálu byly vyneseny dne 1. října 1946 v norimberském Justičním paláci. Obžalovaní byli obviněni z nových typů mezinárodních zločinů, jež před rokem 1945 neexistovaly. K trestu smrti oběšením byli odsouzeni Hermann Wilhelm Göring, Joachim von Ribbentrop, Wilhelm Keitel, Alfred Rosenberg, Alfred Jodl, Martin Bormann, Ernst Kaltenbrunner, Hans Frank, Julius Streicher, Fritz Sauckel, Wilhelm Frick a Arthur Seyss-Inquart. Do konce života si svůj trest měli ve vězení odpykat Rudolf Höss, Walter Funk a Erich Raeder. K dvaceti letům vězení byli odsouzeni Baldur von Schirach a Albert Speer, k patnácti letům Konstantin von Neurath a k deseti letům Karl Dönitz obviněný z potápění neutrálních lodí, střílení zajatců a řízení otrocké práce. Osvobozeni byli Hjalmar Schacht, Hans Fritzsche a Franz von Papen.¹¹¹

Rozsudek vykonal seržant John Wood v noci na 16. října 1946. Při popravě deseti nacistů byli přítomni zástupci z každé velmoci. Z obviněných chyběl Hermann Wilhelm Göring, který spáchal den před popravou sebevraždu kyanidem draselným. Těla byla poté odvezena do Mnichova a spálena v krematoriu. Zločinci odsouzení k odnětí svobody byli převezeni do berlínského vězení Špandava.¹¹²

¹¹¹ POLTORAK, A. I. *Norimberský proces*. Praha: Naše vojsko, 1977, s. 365-366.

¹¹² Tamtéž, s. 369.

ZÁVĚR

V bakalářské práci byla charakterizována ideologie nacionálního socialismu v Německu a její souvislosti. Pozornost byla také věnována koncentračním táborům a procesu v Norimberku.

Práce byla rozčleněna do čtyř kapitol.

První kapitola se věnovala základním znakům a hlavním cílům nacistické ideologie. Součástí byla charakteristika a vývoj antisemitismu. V poslední části kapitoly jsme se zaměřili na vývoj rasistických ideologií a jejich zneužití v nacistické propagandě.

Druhá kapitola pojednávala o nacistickém Německu. Týkala se charakteristiky a základních znaků totalitarismu. Součástí kapitoly je životopis Adolfa Hitlera a popis vzestupu Nacionálně socialistické dělnické strany Německa. Pozornost je rovněž věnována říšským institucím a nacistické propagandě.

Informace o historii vzniku a jednotlivých typech koncentračních táborů jsou obsaženy ve třetí kapitole. Je zde zmínka o dvou nejdůležitějších ghettech ve Varšavě a Terezíně. Nejobsáhlejší část se zaměřuje na největší vyhlazovací tábor Osvětim.

Poslední kapitola obsahuje informace o poválečném procesu v Norimberku.

Ve stanoveném rozsahu se cíl práce podařilo naplnit, avšak všechny aspekty daného tématu nebylo možno podrobně uchopit. Vzhledem k obsáhlosti tématu existují další otázky, které se nabízí k širšímu zpracování.

SEZNAM ZKRATEK

DAP – Deutsche Arbeiterpartei (Německá dělnická strana)

DSP – Deutsche Sozialistische Partei (Německá socialistická strana)

RSHA – Reichssicherheitshauptamt (Hlavní úřad říšské bezpečnosti)

NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Národně socialistická dělnická strana Německa)

SA – Sturmabteilung (úderné oddíly NSDAP)

SS – Schutzstaffeln (ochranné oddíly NSDAP)

SD – Sicherheitsdienst (Bezpečnostní služba)

Gestapo – Geheime Staats Polizei (Tajná státní policie)

HJ – Hitlerjugend (Hitlerova mládež)

Gulag - Gosudarstvennoje upravlenije lagerej (Hlavní správa táborů)

PRAMENY A LITERATURA

AMESBERGEROVÁ, Helga; AUEROVÁ, Katrin; HALOMAYROVÁ, Brigitte. *Sexualizované násilí*. 1. vyd. Praha: BB/art, 2005. s. 383. ISBN 80-7341-585-2.

ARENDTOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu I – III*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. s. 679. ISBN 80-86005-13-5.

BALÍK, Stanislav; KUBÁT, Michal. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2004. s. 167. ISBN 80-86569-89-6.

BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holocaust*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. s. 331. ISBN 80-86429-23-7.

BRADLEY, John F. N. *Dějiny Třetí říše: Německo v období nacismu*. 1. vyd. Praha: Victoria publishing, 1995. s. 171. ISBN 80-85865-95-5.

BUBENÍČKOVÁ, Růžena; KUBÁTOVÁ, Ludmila; MALÁ, Irena. *Tábory utrpení a smrti*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1969. s. 490.

BURGER, Adolf. *Ďáblova dílna*. Praha: Ikar, 2007. s. 280. ISBN 978-80-249-0968-4.

BUTLER, Rupert. *Gestapo: Dějiny Hitlerovy tajné policie 1933 – 45*. 1. vyd. Praha: Svojtka & Co, 2006. s. 192. ISBN 80-7352-077-X.

CHLEVŇUK, Oleg V. *Historie Gulagu: Od kolektivizace do „velikého teroru“*. 1. vyd. Praha: BB/art, 2008. s. 477. ISBN 978-80-7381-462-5.

CLAYOVÁ, Catrine; LEAPMAN, Michael. *Panská rasa*. Praha: Columbus, 1996. s. 197. ISBN 80-85928-43-4.

ČEJKA, Marek. *Judaismus, politika a stát Izrael*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2003. 252 s. ISBN 80-21030879.

ČERNÝ, Václav. *Rasismu, jeho základy a vývoj*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 91. ISBN 80-85885-69-7.

DACÍK, Tomáš. *Člověk a rasa*. Brno: Cerm, 2001. s. 129. ISBN 80-7204-216-5.

DWORKOVÁ, Debórah; PELT, Robert Jan van. *Osvětim: 1270 až současnost*. 1. vyd. Praha: Argo, 2006. s. 513. ISBN 80-7203-751-X.

GILBERT, Gustave Mark. *Norimberský deník*. 3. vyd. Praha: Mladá fronta, 1981. s. 408.

HAFFNER, Sebastian. *Od Bismarcka k Hitlerovi*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 206. ISBN 80-85885-90-5.

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha: Victoria publishing, 1994. s. 294. ISBN 80-85865-10-6.

HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi*. 1. vyd. Praha: Academia, 2006. s. 270. ISBN 80-200-1471-3

HUGHES, Matthew; MANN, Chris. *Hitlerovo Německo: Život v období Třetí říše*. Praha: Columbus, 2002. s. 224. ISBN 80-7249-123-7.

KÁRNÝ, Miroslav; KÁRNÁ, Margita; BROD, Toman. *Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau: sborník z mezinárodní vědecké konference konané v Praze 7. – 8. března 1994*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1994. s. 203. ISBN 80-7023-193-9.

KAŠPAR, Lukáš. *Český hraný film a filmaři za Protektorátu*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007. s. 491. ISBN 978-80-7277-347-3.

KNOPP, Guido. *Atentáty na Hitlera*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2007. s. 384. ISBN 978-80-249-0870-0.

KRYL, Miroslav. *Osud vězňů terezínského ghetta v letech 1941 – 1944*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1999. s. 226. ISBN 80-7239-042-2.

MESSADIÉ, Gerald. *Obecné dějiny antisemitismu: Od starověku po dvacáté století*. 1. vyd. Praha: Práh, 2000. s. 317. ISBN 80-7252-038-5.

MOULIS, Miloslav. *To byl Buchenwald*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1957. s. 133.

NEILLANDS, Robin. *Pád třetí říše: Ode Dne D po Den vítězství*. 1. vyd. Ostrava: Olda, 1997. s. 400. ISBN 80-85954-29-X.

NERAD, Filip. *Búrská válka*. Praha: Aleš Skřivan, 2004. s. 232. ISBN 80-86493-13-X.

NOLTE, Ernst. *Fašismus ve své epoše*. 1. vyd. Praha: Argo, 1999. s. 695. ISBN 80-7203-107-4.

OVERY, Richard. *Třetí říše: Kronika*. 1. vyd. Praha: Fortuna Libri, 2011. s. 408. ISBN 978-80-7321-544-6.

PETRÁČKOVÁ, Věra; KRAUS, Jiří. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha: Academia, 1995. s. 445. ISBN 80-200-0523-4.

POLEVOJ, Boris. *Norimberský deník*. 1. vyd. Praha: Lidové nakladatelství, 1972. s. 232.

POLTORAK, A. I. *Norimberský proces*. 3. vyd. Praha: Naše vojsko, 1977. s. 380.

POSNER, Gerald L.; WARE, John. *Mengele: Anděl smrti*. 1. vyd. Praha: XYZ, 2007. s. 451. ISBN 978-80-87021-76-7.

REES, Laurence. *Osvětim: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Universum, 2005. s. 302. ISBN 80-242-1401-6.

REES, Laurence. *Nacisté: dějiny varují*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 352. ISBN 978-80-204-1676-6.

ROSEMAN, Mark. *Setkání ve vile i jezera: Konference ve Wannsee a „konečné řešení židovské otázky“*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2003. s. 174. ISBN 80-86569-45-4.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. s. 304. ISBN 80-7178-461-3.

SOFSKY, Wolfgang. *Řád teroru: Koncentrační tábor*. 1. vyd. Praha: Argo, 2006. s. 375. ISBN 80-7203-818-4.

SPITZOVÁ, Vivien. *Ďáblovi doktoři*. 1. vyd. Praha: BB/art, 2009. s. 358. ISBN 978-80-7381-530-1.

TERNON, Yves. *Genocidy XX. století*. 1. vyd. Praha: Themis, 1997. s. 358. ISBN 80-8582145-1.

TREVOR-ROPER, Hugh. *Poslední dny Adolfa Hitlera*. 2. vyd. Praha: Aurora, 1995. s. 300. ISBN 80-901603-9-5.

WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. s. 223. ISBN 80-246-0099-4.

ZITELMANN, Rainer. *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*. 3. vyd. Praha: V.P.K., 1993. s. 122. ISBN 80-85622-27-0

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

FRANKL, Michal. *Varšavské ghetto* [online]. [citováno 6. 6. 2012]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.holocaust.cz/cz2/history/camps/varsava>>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Michaela Riedelová
Katedra:	Katedra společenských věd, PdF UP
Vedoucí práce:	Mgr. David Hampl, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Koncentrační tábory jako důsledek nacistické ideologie v Německu
Název v angličtině:	Concentration camps as a result of Nazi ideology in Germany
Anotace práce:	Práce se zabývá základními znaky a hlavními cíli ideologie nacionálního socialismu. Pozornost je věnována Německu v období vlády nacistů a Nacionálně socialistické dělnické strany Německa. Práce rovněž obsahuje informace o historii vzniku a jednotlivých typech koncentračních táborů, přičemž největší prostor je věnován vyhlazovacímu táboru Osvětim. Závěrečná část je věnována poválečnému procesu v Norimberku.
Klíčová slova:	Nacionální socialismus, Adolf Hitler, NSDAP, Židé, Osvětim, koncentrační tábory, Norimberk.
Anotace v angličtině:	This work deals with the basic characters and main objectives of the ideology of National Socialism. In this work the attention is paid to Germany during the reign of the Nazis and National Socialist German Workers' Party. This thesis also contains information about different types of concentration camps and their history. The largest part of this section is devoted to the extermination camp Auschwitz. The final section is devoted to the Nuremberg Trials.
Klíčová slova v angličtině:	National socialism, Adolf Hitler, NSDAP, Jews, Osvětim, concentration camps, Nuremberg.
Přílohy vázané v práci:	0 příloh
Rozsah práce:	43 stran
Jazyk práce:	Český jazyk